

HÉTKÖZNAPI SZAKRALITÁS

Beszélgetés Perovics Zoltánnal

METANOIA LOMTÁR – meditációs objektumok hendikepje

Budapest Galéra

2018. március 8 – május 1.

Sirbik Attila: A megszokott dolgokat kibelevéve egy olyan egyedi szituációkra bomló, egymással nem feltétlenül összefüggő világot teremtész, amelyben sok esetben a tiltott és a tabu, mint olyan értékelődnek fel? Az emberi létezés árnyoldalai ezek, amivel azért kell szembenéznünk, hogy ne ismétlődhessenek meg a szörnyűségek?

Perovics Zoltán: Ha valaminek a tudatos rendezése, áttekintése, tisztázása és átvilágítása elmarad, akkor egészen biztos, hogy a tudattalan az elhanyagolt problémákat és tartalmakat, illetve az azokkal való szembesülést forszírozza, jelzi. Az persze már más kérdés, hogy a tudat egyoldalúságát kompenzáló tudattalan jelzéseit ki, hogyan értelmezi, azok üzenetét önmagára nézve szükségesnek tartja-e lefordítani, vagy sem. Ha nem, akkor egészen biztos, hogy azok a tartalmak egyre aktívabbak lesznek és előbb, vagy utóbb a felszínre is törnek. Azzal kezdenem kell valamit, azt nem hagyhatom figyelmen kívül, és itt még az sem biztos, hogy csak önmagam következményeivel kell számolnom. Soha nem az ismétlődik meg, amire számítunk, hanem annak a felejtéssel átítatott – csak látszólag nehezebben beazonosítható – mutáns variációja. Ha a tudatos kreálás folyamata nyitott, akkor a tudattalan tartalmak is nyomot hagyhatnak azon a valamin, amivel foglalkozom. Ha egy konstrukció tudattalan produktum, a szemlélő tudatos közeledésekor a produktum mozgósíthatja a közeledő tudattalanját.

SA: Objektjeid a lezajlott múltra emlékeztetnek, vagy valami apokaliptikus jövő elkerülésére figyelmeztetnek? Összefüggés van a kettő között?

PZ: Az objektumokat a keletkezésük pillanatában valami – ha szabad ilyet mondani – életre hívta, kikövetelte, azok tehát lettek/vannak. Igent mondtak a létezésre, teljesen mindegy, hogy azok az előadások, amelyekben aztán megjelentek, mivel is foglalkoztak. Ami az objektum(ok) születését kikövetelte, mindenképpen magán viseli a harmóniát vagy a diszharmóniát, még pontosabban azt a valamit, ami az eltaláltság pillanatában ott, akkor érvényes volt. Onnantól kezdve a tárggyal – mindig a mostban – mindig az éppen aktuális szemlélője találkozik, tehát az ő olvasata adja meg a választ erre a kérdésre. Ugyanakkor, mivel azok a múltban, az együttérzés és az eltaláltság jegyében és pillanatában fogantak és mivel az együttérzés nem valamilyen hátsó szándék, mert csak nyitottság következménye lehet, ily módon a mindenkori apokaliptikusban/ből felbukkant objektumok, tulajdonképpen saját elmúlásukban is csak a fogantatásukra érvényes előjelet adhatják. Ez lehet a Metanoia Lomtár létjogosultsága.

SA: Mennyire fontos számodra a vallás, vagy éppen maga a Biblia, mint inspirációs forrás?

PZ: Hamvas Béla a metanoiáról írja: „...a gyermekkorba visszatérni és felismerni, hogy az emberi lét egész és tiszta csak az idillben lehet. A fordulatot a vallással keverték össze, de a valláshoz semmi köze, már csak azért sincs, mert a vallásoktól függetlenül az őskorban e lépést a föld minden népe ismerte. Visszatérni ahhoz, ami az emberben tiszta és egyszerű. [...] A fordulat hellenisztikus neve, amely valószínűleg az ősi orphikus-pythagoreus hagyományból való: Metanoia. Jelent pedig megfordulást. Ez a beavatás rokonsága a halállal, de ugyanakkor születés, egyes hagyományok újjászületésnek is nevezik.” A metanoia előtti mozzanat és a fordulat vált lényegessé számomra, a fordulatra hivatkozó gaztettek előzményei és következményei a történelemben: az emberség utáni lejtőstruktúrák összessége, hatása. Nemcsak a bűnbánó-bárcacsokrok, vagy a mellékterméknek minősített apokrif irodalom, de az inkvizíció, a keresztesháború(k), az indiánok kiirtása, vagy a véres és a lelket vértelenül torzító, vagy a kollektív öngyilkosságra felhívó térítések összességét említhetném. A családban senki nem forszírozta, de

gyermekkoromban az teljesen magától értetődő volt számomra, hogy a vallásokkal és a Bibliával meg kell ismerkednem, azt természetesnek vettem. Kamaszként már arra törekedtem, hogy a világvallásokat is megismerjem. Ehhez azért azt gyorsan hozzá is kell tennem, hogy Auschwitzról már öt éves koromban tudomást szereztem, egy asztalon felejtett képes történelemkönyvből rám néző, velem egykorú gyermekszempár világhosszra tette, megértette velem, hogy ki vagyok én Auschwitzban. Tehát azzal azért akkor is és később is tisztában voltam, hogy sem az ember, sem a világ nem lett érthetőbb. Az igen, hogy a szentkönyvek egyszerűen lefordítható parancsolatainak értelmezésétől az ember rendkívül távol áll. A vallások lehetséges közös nevezője, pontosabban eredője hiába is tárná fel magát, mert annak fals, megkövesedett értelmezése, állandósultsága még annak is ellenállna. Nietzsche ezt leplezte le, ebbe örült bele. Ez történik. Primitíven fogalmazva a Klérus és a Nagy inkvizítor története abban kulminál, hogy a könyörületre már nem is hivatkozik.

SA: Egyes tárgyakat bemozgatva létrehozol egy olyan mozgássorozatot, például a felfüggesztett, babaágyra célzó gépfegyver esetében, ami magában hordozza a folyamatos ismétlődés mozzanatát. Ez bizonyos értelemben visszautal a kibelevett általánosításra?

PZ: A tökéletes ismétlés illúzióját keltő robot csak kopatja alkatrészeit, csak mérhetővé teszi pontatlan ismétléseit. Az ártatlan ismétlés felrúgja az általánosítást.

Az a szándék, hogy valamit megismételjenek vagy ismétlegessenek, sok ember számára megnyugtató és pihentető lehet. Ahogy a hasfal emelkedik és süllyed. Egy költeményben, vagy egy dalban a refrén mindig aláhúzza azt, ami azt megelőzi. Bekapcsolni az ingyen csatornát. Valaki számára feltöltődés, biztonság, gazdagság, valaki számára ugyanez monotonía. Mantra, ima stb. A monomániából, a rögeszméből fakadó ismétlő monotonitás más.

Metanoia Artopédia

Metanoia Lomtár, 2007 © Fotó: Tóth Balázs Zoltán

Metanoia Artopédia
Metanoia Lomtár, 2007 © Fotó: Tóth Balázs Zoltán

Egy diktátor, vagy egy rituális sorozatgyilkos ragaszkodása egészen más. Tagadhatatlan, hogy szocializálódásunk során a bennünket ért hatások, tanulmányaink és örökletes adottságaink stb. együttesen befolyásolják személyiségünk alakulását, funkcionális beidegződéseinket és reflexeinket. A kapott minták „ismétlése” tulajdonképpen saját határaink feltérképezése és megismerése. A minta korlátta/börtönné is válhat. Tágulásunk mindig a számunkra még nem ismertben, vagy a már ismertnek hitt elmélyítésében következhet be. A lebegő gyermekpólyára célzó gépfegyver azonos pozíciójában vaku villan és harang kondul.

SA: Az ismétlés, mint konstruktív mozzanat funkciója az általánosítás?

Az ismétlés imitációjának illúziójával való szembesülést felfedezés követheti, ami tehát nem általánosíthat, mert kérdés követheti: Mi van ott? Mi lehet ott?

SA: Milyen viszonyban áll alkotói világodban a szakralitás és a hétköznapi valóság?

PZ: Feleségem, Andrea, az *Artopéd balasz – Művészetellenes, anti-művészet ellenes Művészet* című installációmmal kapcsolatban egy olyan mozzanatra hívta fel a figyelmemet a mozzatóval, mozzatóssággal kapcsolatban, amely rám releváns módon hatott: „Egy 1,2 m magas háromszög alapú karcsú kerek fémállvány csúcsán körbeforgatható kb. 25 x 25 cm-es alapterületű fekete drapériával letakart négyzet alapú sík felületen, egy 20–25 cm magasságú, fából és fémből készült miniatűr rokkantkocsi menetirányban előrefelé forgó kerekeivel haladó mozgást imitál. A kis toló kocsi ülökéjén nem ül senki. A toló kocsi fejtámláján egy kb. 60–70 cm hosszúságú, karcsú nádpálca balanszpontján támaszkodva ring. A nádpálca menetirányba mutató végén egy egész dióbél, keskeny végén egy WC-papír zászlócska lengedez. A nádpálca első negyedének egyik pontjából ívben induló, gyep-lőként is funkcionáló laza cérnaszálak összeköttetésben állnak a – kerék forgó mozgásával összehangoltan, ciklikusan billenő – kis fémszerkezettel, amely a kocsi zökkenései, valamint a változó légmozgás által is befolyásolt

nádszál mozgását kontrollálja, és befolyásolja. Nem kell sokáig szemlélnünk, hogy észrevegyük a drapériával letakart sík felület oldalából kiálló és látszólag ugyancsak magától körbeforgó kis tekerőkart, amelyen egy fehér tollpihe csüngve követi a kar mozgását. [...] A karon forgó tollpihe a szemléltetőben azt a benyomást is keltheti, hogy az ennek a miniatűr Artopéd-kocsinak – amely magának a kreálásnak, artopéd-artnak a metaforája –, magának az alkotásnak elragadtatottja, mozzatóttja, de ugyanúgy utalhat a kerekeivel forgó haladó kocsira, és a forgó tekerőkaron lengő pihe közötti rejtett tengelyre, amely mindkettőjük valódi mozzatóttja, amely nem csak valamilyen rejtett áramforrással van összefüggésben, hanem magával az alkotói képzelettel, magával az ismeretlennel, a kimeríthetlennel, amelyben az installáció fogant, amelyből az előlépett és folyamatosan előlép, mert mindig érinti a kiszámíthatatlan, a váratlan, mint például a szellő erejének állandó jelenléte. Tehát olvasatunk leszámolhat az összes látvány mozzatóttal.” (Erdély Perovics Andrea: *Artopéd – ars poetica.*)

Idillben van, aki nem siet. A feltételezett idill felé siető kisiet az idillből. Kiesik, kizuhan. A feldúltságban/ból rálátni az idillre, és aztán abból/abban megszólalni, ma már

szinte tényleg a csodával határos és szakrális pillanat. Bármennyire megrendítő abból/abban szembesülni azzal, ami az idilltelenítéssel dolgozik. Ami az idillben fogant, az a híd mindkét valóság között.

SA: Objektjeid mindig hordoznak egyfajta filozófikus mondanivalót is az esztétikai értékén túl?

PZ: Amennyiben egy filozófikus probléma modellje, nem úszhatja meg. Ha a semmi adaptálását kísérlné meg, nem úszhatná meg. Ha mindkettőt tagadni akarná, nem úszhatná meg. Ha nem olyan valamivel foglalkozna, ami filozófikus, de abban mégis lenne valami filozófikus, akkor sem úszhatná meg. Nem is kell törekednem arra, mert nélkülem is hordozná, mint fém a rozsdát, a rozsdá filozófikusságát. Ami biztos: azt hordozzák, amit megközelítettek, vagy annak részleges, teljes, de tanulságos kudarcát. Így az ember kudarcait is.

SA: Tárgyvilágod konstruálására hatottak konkrét alkotások, legyen az irodalom, film vagy bármi más?

PZ: A konstruálás pillanataiban mindig arról van/lehet szó, amivel éppen foglalkozom, illetve amivel éppen foglalkoznom kell, és amiből építkezem. Ennek elvileg azt kellene jelentenie, hogy a konstruálás közben minden mást kizárok, csak az adott problémát nem. Tény, hogy az a valami ugyanannyira összpontosít rám és közben nem is ereszt el. Kellemetlen helyzet. Tehát más műre, filmre vagy képzőművészeti alkotásra közben nincsen időm, se lehetőségem gondolni. Az itt és most mindig azt adhatja, ami kikerülhetetlen. A tudattalan emlékezete is minden elmentett tapasztalatát mozgósíthatja bennem egy ilyen szituációban, tehát a tudatos közeledést/közlekedést a tudattalan követheti, befolyásolhatja, és persze előfordulhat az is, hogy az a tudatosságot is félresöpri, illetve azzal azonos szintű befolyással jelenik meg bennem. Ez inkább a folyamat utolsó pillanatára érvényes. Amikor ott van, létrejön valami, amiről hirtelen azt is gondolhatom, hogy talán az egész előadás ezért az egyetlen mozzanattal készült el. Vagy hirtelen, váratlanul megjelenik bennem egy objektum rajzszerű mechanikai háttere, ami addig rengeteg problémát jelentett. Érthetetlennek tűnik, hogy annak vizuálisan megmutató alkatrészei most honnan kerültek ide. Tény, hogy egyszer csak ott van, ráadásul végtelenül egyszerűnek tűnik az, amit kínál, mintha az valahol mindig is meglett volna, mintha a tudattalan felhozta volna. Ebből

persze következhet az is, hogy ha valaki, vagy valami hatott rám, az benne lehet/van az objektumban, mert a tudattalan emlékezete aktív mozgásban volt. Más a helyzet akkor, ha a konstruálás tudatosan és eleve egy már létező műre irányul, illetve ha az tudattalanul történik, de mégis reflektálhat egy már létező műre, és rokonsága mellett a jelenkor összefüggéseiből is felmutathat azzal kapcsolatban valami mást.

Hely hiányában itt csak néhányat sorolhatok fel azok közül, akik biztosan hatottak rám: Hamvas Béla, Jeles András, Halász Péter, Vincent Van Gogh, Antonin Artaud, Samuel Beckett, Löw Immanuel, Tadeusz Kantor, Franz Kafka, Friedrich Nietzsche, Ligeti György, Henri Purcell, Gustav Mahler, Anton Webern, Bruno Schulz, Danyiil Harmsz, Weöres Sándor, Rejtő Jenő, Karl May, Charles Dickens, Jack London, Buster Keaton, Andrej Tarkovszkij, Charlie Chaplin, Nagyanyám, a feleségem, egy Angyal nevű négy lábú, egy ismeretlen hajléktalan, Boda bácsi, egy lábcsonkján támaszkodó madár, egy csernobili mondat, Toszó Mari és Szopó Mari, több naplemente, több napfelkelte, az az ismeretlen, aki egy kavicsot hajított a tóba, egy csiptető, egy fecske bicikli...

SA: Mit jelent számodra a wc-papír, mint alapanyag használata?

PZ: Artopédlandia lobogója újrahasznosított papírból készül, minimum egy törlésre alkalmas hosszúságú WC-papírsáv. Színe a fehérhez közelít. Tört-fehér.

A Krepto WC-papír újrahasznosított papírból készült, részben valamilyen újságpapír is alapanyagául szolgálhatott, mert gyakran előfordult, hogy betűk, szavak is megjelentek annak rücskös felületén. A legolcsóbb WC-papírnak számított, valószínűleg, mert eredeti rendeltetésére nem igazán lehetett használni, ám ha bevezetem kiválóan lehetett gyúrni, gyorsan felvette a kívánt formát, nem kellett hozzákeverni semmilyen ragasztóanyagot és ha megszáradt teljesen megszilárdult. A WC-papír és Tadeusz Kantor legalacsonyabb rendű realitása között mély rokonság van. A WC-papír annak éppen zérópontja: alfája és omegája, nem csak azért, mert még/már/nem is talált tárgy, hanem mert amit a hétköznapi értelemben vett szakralitás rendre elmulaszt, azt ez a látszólagos hétköznapi profán-szakralitásával is felmutatja, előhívja, és nem is csak azért, hogy leleplezze a mulasztást, hanem, hogy közben helyet csináljon az artopéd metanoiának.

Metanoia Artopédia
Metanoia Lomtár, 2007 © Fotó: Tóth Balázs Zoltán

